

Nr 60

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.; given Stockholms slott den 4 mars 1966.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
- 2) lag om ändrad lydelse av 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken,
- 4) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om personundersökning i brottmål.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, vilken skall ersätta de nuvarande reglerna i sinnessjuklagen om sinnesundersökning i brottmål. Förslaget innefattar huvudsakligen en omredigering av gällande bestämmelser. Den viktigaste sakliga nyheten är att rättspsykiatrisk undersökning skall kunna underlåtas i vissa fall då det är uppenbart att den misstänkte kan beredas sluten psykiatrisk vård. I övrigt föreslås i propositionen följdändringar i rättegångsbalken, lagen om införande av nya rättegångsbalken och lagen om personundersökning i brottmål.

1) Förslag

till

Lag**om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I brottmål äger rätten besluta om undersökning av den misstänktes sinnesbeskaffenhet (rättspsykiatrisk undersökning) enligt denna lag.

Rättspsykiatrisk undersökning utföres av läkare vid rättspsykiatrisk klinik eller station eller av annan läkare som medicinalstyrelsen utser. Medicinalstyrelsen bestämmer undersökningarnas fördelning på kliniker och stationer.

2 §.

Beslut om rättspsykiatrisk undersökning får meddelas, om den misstänkte erkänt gärningen eller övertygande bevisning förebragts att han begått den och undersökningen kan antagas få betydelse för bestämmande av brottspåföljd eller i annat hänseende för målets avgörande.

Finner rätten att svårare straff än böter ej bör följa på brottet, får rättspsykiatrisk undersökning beslutas endast om särskilda skäl föreligga.

3 §.

Rätten får ej förordna att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård utan att rättspsykiatrisk undersökning företagits. Detta gäller dock ej beträffande den som är intagen på sjukhus med stöd av beslut enligt 9 § andra stycket lagen den 1966 (nr 000) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller på grund av domstols förordnande eller som är utskriven på försök enligt 19 § samma lag, om det enligt utlåtande av medicinalstyrelsen är uppenbart att fortsatt vård kan beredas honom med stöd av lagen.

4 §.

Beslut om rättspsykiatrisk undersökning skall meddelas så snart det kan ske.

Undersökningen skall utföras med största möjliga skyndsamhet. Skriftligt utlåtande över undersökningen skall avges till rätten inom sex veckor från det beslutet om undersökningen inkom till den klinik eller station till vilken undersökningen hör. Medicinalstyrelsen äger medge anstånd i särskilt fall.

5 §.

Utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall, om annat ej följer av rättens beslut, innehålla uttalande dels om förutsättningarna för att bereda den misstänkte vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, dels om den misstänktes sinnesbeskaffenhet vid gärningens

begående. Anser undersökningsläkaren att den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet bör bli föremål för annan åtgärd än sluten psykiatrisk vård, skall detta anmärkas.

Undersökningsläkaren skall i utlåtandet ange de omständigheter på vilka han grundar sina uttalanden.

6 §.

Om rätten infordrar medicinalstyrelsens utlåtande över verkställd rättspsykiatrisk undersökning, skall styrelsen vid behov komplettera undersökningen.

Medicinalstyrelsen skall i sitt utlåtande taga ställning till undersökningsläkarens uttalanden och, om styrelsens mening avviker från undersökningsläkarens, ange skälen härför.

7 §.

Den som är häktad och skall undergå rättspsykiatrisk undersökning skall så snart det lämpligen kan ske överföras till den klinik vid vilken undersökningen skall utföras. Om undersökningen ej skall utföras vid rättspsykiatrisk klinik, skall han i stället förvaras i fångvårdsanstalt eller häkte.

Har misstänkt, som är häktad, för rättspsykiatrisk undersökning förvarats på annan plats än i häkte, skall han återföras till häktet så snart undersökningen avslutats. Är han enligt undersökningsläkarens utlåtande i behov av sluten psykiatrisk vård, skall han i stället förvaras på rättspsykiatrisk klinik.

Har rätten förordnat att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård och därvid förklarat att han skall vara häktad, skall han vårdas på rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till dess han intages på sjukhus enligt 12 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Han får, även sedan domen i målet vunnit laga kraft, hindras att lämna kliniken eller avdelningen och i övrigt underkastas det tvång som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller för att skydda honom själv eller omgivningen.

8 §.

Den som är på fri fot och skall undergå rättspsykiatrisk undersökning är skyldig att inställa sig för undersökningen på tid och plats som undersökningsläkaren bestämmer. Undersökningen bör om möjligt bedrivas på sådant sätt att den misstänkte ej hindras i sin förvärvsverksamhet eller åsamkas annan allvarlig olägenhet.

9 §.

Underlåter misstänkt som är på fri fot att inställa sig till rättspsykiatrisk undersökning eller föreligger annat skäl att antaga att han ej kommer att frivilligt medverka till undersökningen, äger rätten besluta om hans intagning på viss rättspsykiatrisk klinik. I beslutet skall fastställas den längsta tid, högst tre veckor, under vilken den misstänkte får hållas kvar på kliniken. Kan undersökningen ej avslutas inom fastställd tid, äger rätten besluta om fortsatt intagning under ytterligare högst tre veckor.

Den som är intagen på rättspsykiatrisk klinik med stöd av första stycket får hindras att lämna kliniken och i övrigt underkastas det tvång som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med intagningen eller för att skydda honom själv eller omgivningen.

Framställning om intagning på rättspsykiatrisk klinik med stöd av första stycket göres av undersökningsläkaren. Den misstänkte skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen.

10 §.

Polismyndighet skall på begäran av undersökningsläkaren lämna handräkning om misstänkt, som är på fri fot, icke ställer sig till förfogande för rättspsykiatrisk undersökning som han skall undergå.

11 §.

Talan mot beslut, varigenom rätten med stöd av 9 § första stycket förordnat att någon skall vara intagen för undersökning på rättspsykiatrisk klinik, föres särskilt.

Beslut som rätten meddelat med stöd av denna lag länder omedelbart till efterrättelse. Beträffande beslut enligt 9 § första stycket gäller detta dock endast om beslutet innefattar förordnande om fortsatt intagning för undersökning på rättspsykiatrisk klinik.

12 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Vid tillämpning av 3 § jämställes den som är kvarhållen på sinnessjukhus efter prövning enligt 12 § sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321) med den som är intagen med stöd av beslut enligt 9 § andra stycket lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och den som utskrivits på försök enligt 19 § sinnessjuklagen med den som utskrivits på försök enligt 19 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Är någon, som ej är häktad vid lagens ikraftträdande, intagen på sinnessjukhus eller sinnessjukavdelning vid fångvården på grund av dom, som ej vunnit laga kraft, äga till dess så sker bestämmelserna i 47 § 1 och 2 sinnessjuklagen tillämpning på honom. Bestämmelsen i 47 § 1 tredje stycket nämnda lag om sinnessjuknämnden gäller därvid psykiatriska nämnden.

Har rätten med stöd av bestämmelse som gällde före lagens ikraftträdande förordnat om intagning av misstänkt på sinnessjukhus för undersökning, får den misstänkte ej på grund av detta förordnande kvarhållas på sjukhuset längre tid än tre veckor från ikraftträdandet. Kan undersökningen ej avslutas inom denna tid, får beslut om intagning för undersökning meddelas enligt 9 § denna lag, dock ej för längre tid än sammanlagt tre veckor. Sådant beslut länder omedelbart till efterrättelse.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till bestämmelse som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den nya bestämmelsen tillämpas.

2) Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken**

Härigenom förordnas, att 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***24 kap.****22 §.**

Den som _____ till militärhåkte.
Finnes det _____ utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gälla särskilda bestämmelser.

24 §.

Om *förvaring* av anhållen eller häktad så ock om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad är särskilt stadgat.

Om *behandling* av anhållen eller häktad så ock om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

3) Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 20 december 1946 (nr 804)****om införande av nya rättegångsbalken**

Härigenom förordnas, att 19 § lagen den 20 december 1946 om införande av nya rättegångsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***19 §.**

Har någon genom dom, som må verkställas, ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan

Har någon genom dom, som må verkställas, ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan

¹ Senaste lydelse av 24 kap. 22 § se 1948:453.

² Senaste lydelse av 19 § se 1964:546.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i fångvårdsanstalt, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. *Vad nu sagts gälla ock, om rätten överlämnat någon till vård enligt sinnessjuklagen och den dömda på grund av domen är intagen å sinnessjukhus eller å sinnessjukavdelning vid fångvården.*

påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i fångvårdsanstalt, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet.

Vad i _____ av statsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967. Beträffande den som på grund av dom som meddelats före nämnda dag är intagen på sinnessjukhus eller sinnessjukavdelning vid fångvården äga äldre bestämmelser alltjämt tillämpning.

4) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om
personundersökning i brottmål

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 29 juni 1964 om personundersökning i brottmål skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Rätten må, _____ av Konungen.

Om *sinnesundersökning* ej verkställt, skall läkarintyg som sägs i första stycket inhämtas från psykiater, innan någon dömes till inrenering eller överlämnas till öppen psykiatrisk vård eller någon som ej fyllt aderton år dömes till ungdomsfängelse.

Om *rättspsykiatrisk undersökning* ej verkställt, skall läkarintyg som sägs i första stycket inhämtas från psykiater, innan någon dömes till inrenering eller överlämnas till öppen psykiatrisk vård eller någon som ej fyllt aderton år dömes till ungdomsfängelse.

Misstänkt som _____ hans inställande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 11 februari 1966.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, förslag till *lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.*, samt anför.

Mentalsjukvårdslagstiftningen står inför en genomgripande reform. De väsentliga nyheterna på området har redovisats av chefen för socialdepartementet i samband med remiss till lagrådet den 3 december 1965 av bl. a. ett förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Denna lag, som är avsedd att inom kort föreläggas riksdagen, skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1967, då sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321; ändrad senast 1964:545) skall upphöra att gälla. Den är emellertid inte någon fullständig motsvarighet till sinnessjuklagen. Sålunda innehåller den till skillnad från sinnessjuklagen inga bestämmelser om sinnesundersökning i brottmål. Vid remissen till lagrådet förutskickades att detta ämne skulle komma att behandlas i en särskild lag, som skulle kunna träda i kraft samtidigt med den nya vårdlagen.

I överensstämmelse härmed har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. I lagtekniskt hänseende skiljer sig detta förslag avsevärt från nu gällande bestämmelser. De sakliga nyheterna är emellertid få och av begränsad räckvidd och i det väsentliga är förslaget en omredigering av nu gällande bestämmelser. Lagförslaget knyter an till den nya organisation för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet som riksdagen i princip beslöt år 1961 (prop. nr 185, L¹U 49, rskr 398).

I samband med förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål har även utarbetats förslag till vissa följdändringar i annan lagstiftning.

De inom justitiedepartementet sålunda upprättade lagförslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Nuvarande ordning

Psykiskt abnorma lagöverträdare kan numera liksom andra ådömas brottspåföljd. Den påföljd som i första hand kommer i fråga är överlämnande till vård enligt sinnessjuklagen. Böter och skyddstillsyn kan även användas, däremot inte t. ex. fängelse, ungdomsfängelse eller internering.

Av allmänna straffprocessuella regler följer att domstolen i varje brottmål skall skaffa sig den utredning som behövs för att domstolen skall kunna träffa ett riktigt påföljdsval. Ett hjälpmedel härvidlag är personundersökning enligt lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om personundersökning i brottmål. Ett annat är sinnesundersökning. De viktigaste bestämmelserna om sinnesundersökning finns i 6 kap. sinnessjuklagen. Jag ber att få hänvisa till lagtexten, vilken jämte några andra bestämmelser i sinnessjuklagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Som underlag för ett förordnande om överlämnande till vård enligt sinnessjuklagen skall alltid finnas en sinnesundersökning beträffande den misstänkte. I övrigt gäller att sinnesundersökning skall företas när särskild utredning om den misstänktes sinnesbeskaffenhet är av betydelse för bestämmande av brottspåföljd eller i annat hänseende för målets avgörande. Vissa generella begränsningar är emellertid föreskrivna. Dels får beslut om sinnesundersökning inte meddelas annat än om den misstänkte erkänt eller övertygande bevisning förebragts att han begått gärningen. Dels får, när det gäller ett brott som inte förskyller svårare straff än böter, sinnesundersökning anlitas endast om det finns särskilda skäl för en så ingripande åtgärd.

Sinnesundersökning utförs i olika ordning beroende på om den misstänkte är häktad eller på fri fot. Häktade undersöks i allmänhet vid fångvårdens sinnessjukavdelningar och misstänkta som är på fri fot på mentalsjukhus. I anslutning härtill är det rättspsykiatriska undersökningsväsendet organiserat efter en tudelningsprincip med kriminalvårdsstyrelsen som chefsmyndighet för den del av undersökningsväsendet som är avsedd för häktade och medicinalstyrelsen som chefsmyndighet för den del som skall ta emot det övriga klientelet.

Förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Som jag inledningsvis antytt förestår reformer som berör både mentalsjukvården i stort och det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. Huvudmannaskapet för mentalsjukvården kommer fr. o. m. den 1 januari 1967 att överföras från staten till landstingen. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendet skall enligt 1961 års principbeslut få en enhetlig organisation

med medicinalstyrelsen som enda chefsmyndighet. I fullt utbyggt skick kommer den nya organisationen att omfatta fem rättspsykiatriska kliniker, förlagda till städer med medicinska lärosäten, och lika många rättspsykiatriska stationer. Klinikerna är avsedda både för häktade och andra medan stationerna i regel skall ta emot enbart misstänkta som är på fri fot. Det kommer att dröja ännu några år innan målet för 1961 års reformbeslut är uppnått, men i administrativt hänseende hör den nya enhetliga organisationen börja fungera samtidigt som landstingen övertar ansvaret för mentalsjukvården.

Det förslag till lag om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall, som nyligen remitterats till lagrådet, bryter med hittills tillämpade principer för den slutna mentalsjukvården. De som frivilligt söker sig till sjukhus för att få vård för psykiska sjukdomar skall i fortsättningen inte kunna hållas kvar på sjukhuset mot sin vilja. Den föreslagna vårdlagen upptar i enlighet härmed endast bestämmelser om vård av psykiskt sjuka som intas på ansökan av annan eller på grund av domstols förordnande i brottmål. Mentalsjukhusen skall inte längre vara föremål för någon rättslig särreglering, och själva begreppet mentalsjukhus utmönstras ur lagstiftningen.

Med anledning av nya regler i brottsbalken om den straffrättsliga behandlingen av psykiskt abnorma lagöverträdare beslöts vid 1964 års riksdag vissa ändringar i sinnessjuklagen (prop. nr 90, L¹U 30, rskr 292). Därvid uttalades att institutet sinnesundersökning i brottmål borde brytas ut ur mentalsjukvårdslagstiftningen och regleras i en särskild lag. Det erinrades också om en i annat sammanhang framförd tanke att man borde sammanföra instituten sinnesundersökning och personundersökning i en gemensam lag.

I överensstämmelse med vad sålunda förutsattes under förberedelsearbetet för brottsbalkens ikraftträdande har de viktigaste bestämmelserna om sinnesundersökning i det förslag, som jag nu närmast skall redogöra för, samlats i en särskild lag med benämningen lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Uppslaget med en gemensam lag för olika slag av undersökningar beträffande den misstänkte och hans personliga förhållanden leder, efter vad jag har funnit vid en närmare prövning, inte till några väsentliga lagtekniska eller andra fördelar och det har därför inte fullföljts.

En väsentlig skillnad mellan sinnessjuklagens bestämmelser om sinnesundersökning i brottmål och förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål är att förslaget i stort sett inte innehåller några administrativa bestämmelser utöver ett bemyndigande för medicinalstyrelsen att bestämma fördelningen av rättspsykiatriska undersökningar på kliniker och stationer. Det bör anföras åt Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att utfärda behövliga föreskrifter om det närmare förfarandet vid rättspsykiatrisk undersökning.

Vid bedömning av vad som bör stå i själva lagen och vad som bör regle-

ras genom tillämpningsföreskrifter har den principen följts, att i lagen bör införas endast sådana stadganden som är av betydelse för den enskildes rättssäkerhet. I den föreslagna lagtexten har sålunda fastslagits under vilka förutsättningar rättspsykiatrisk undersökning får företas, när sådan undersökning är obligatorisk, hur häktade som är eller varit föremål för rättspsykiatrisk undersökning bör förvaras och i vilka fall en misstänkt som är på fri fot får intas och kvarhållas på klinik för rättspsykiatrisk undersökning. Vidare innehåller lagförslaget bl. a. vissa processuellt betydelsefulla bestämmelser.

Den viktigaste sakliga nyheten är en försiktig utvidgning av nu gällande undantag från kravet att rättspsykiatrisk undersökning skall ha ägt rum innan domstolen förordnar om överlämnande till sluten psykiatrisk vård. I denna del bygger lagförslaget på en skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 april 1965 från riksdagens justitieombudsman. Över skrivelsen har yttranden avgetts av riksåklagaren, hovrätten för Nedre Norrland, kriminalvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, Sveriges advokatsamfund och Rättspsykiatriska föreningen. Till medicinalstyrelsens yttrande har fogats utlåtanden från vissa styrelsen underställda organ.

En annan nyhet i lagförslaget är att en tidsgräns satts för kvarhållande av misstänkt som tvångsintas på klinik för rättspsykiatrisk undersökning. En liknande begränsning har tidigare varit aktuell och har föreslagits både av strafflagberedningen i ett betänkande från år 1942 (SOU 1942: 59) och av kommittén för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet i ett betänkande från år 1959 (SOU 1959: 20).

I formellt hänseende har förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål anpassats till den terminologi som används i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Efter denna kortfattade översikt övergår jag till att kommentera de särskilda bestämmelserna i lagförslaget.

1 §.

I första stycket har upptagits ett allmänt stadgande om att rätten i brottmål äger föranstalta om undersökning av den misstänktes sinnesbeskaffenhet.

Andra stycket utgår från att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet skall vara organiserat i överensstämmelse med 1961 års principbeslut. Det har sålunda förutsatts att det vid lagens ikraftträdande kommer att finnas rättspsykiatriska anstalter med benämningarna kliniker och stationer och att dessa anstalter skall vara underställda medicinalstyrelsen.

Medicinalstyrelsen skall bestämma fördelningen av undersökningsfallen mellan de rättspsykiatriska anstalterna. Fördelningen torde böra ske så, att varje klinik och station får ett upptagningsområde. Medicinalstyrelsen bör

givetvis vid behov kunna frångå fastställda fördelningsgrunder och förordna om överflyttning av ett undersökningsfall från en anstalt till en annan.

Lagtexten har utformats så att det framgår att medicinalstyrelsen kan förordna läkare som står utanför den rättspsykiatriska organisationen att verkställa undersökning. Sådant förordnande bör kunna meddelas antingen generellt eller för visst fall och det bör kunna avse undersökning såväl av häktade som av personer på fri fot. För att underlätta anlitaandet av utomstående läkare skall, som framgår av 7 §, häktad kunna förvaras utanför klinik, nämligen på fångvårdsanstalt eller i häkte.

Behov av generellt förordnande om undersökning genom utomstående läkare torde f. n. föreligga främst beträffande misstänkta som befinner sig på Gotland. För Gotland finns nu särregler i 59 § sinnessjuklagen.

2 §.

I denna paragraf anges samtliga förutsättningar för att en misstänkt skall få underkastas rättspsykiatrisk undersökning. Att sådan undersökning i visst fall är obligatorisk framgår av 3 §.

Det är ett rättssäkerhetsintresse att i lagen blir tydligt fastslaget under vilka förutsättningar rättspsykiatrisk undersökning får äga rum. Däremot torde det inte vara nödvändigt att i lagtexten även ge domstolarna särskilda direktiv beträffande utnyttjandet av befogenheten att besluta om sådan undersökning. Som förut nämnts följer det av allmänna straffprocessuella regler att en domstol i brottmål måste sörja för att utredningen om den misstänkte och hans personliga förhållanden blir tillräckligt omfattande och ingående för att domstolen skall kunna träffa ett riktigt påföljdsval.

Önskemålet att få utredning om en misstänkts sinnesbeskaffenhet genom rättspsykiatrisk undersökning måste givetvis ibland vägas mot intresset av att inte i onödan utsätta den misstänkte för ett kraftigt ingrepp i hans personliga integritet. Denna avvägningsfråga dryftades i samband med 1964 års ändringar i sinnessjuklagen (se prop. nr 90 s. 57 och 72). Vad som då uttalades har alltjämt giltighet och någon ändring i domstolarnas praxis är inte åsyftad i nu förevarande sammanhang.

De materiella och processuella minimivillkoren för förordnande om rättspsykiatrisk undersökning är i förslaget i sak desamma som enligt gällande bestämmelser. Jfr 41 § och 41 a § andra stycket sinnessjuklagen.

3 §.

Enligt 41 § första stycket sinnessjuklagen får domstol förordna om överlämnande till slutet psykiatrisk vård utan föregående sinnesundersökning, om den misstänkte tidigare i annat mål varit föremål för sådan undersökning och det på grund av denna undersökning och vad därefter förekommit är uppenbart att ny sinnesundersökning är obehövlig. Detta undantag från det principiella kravet på en aktuell sinnesundersökning har i denna para-

graf utvidgats något och samtidigt omkonstruerats. De nya reglerna går tillbaka på den förut berörda skrivelsen från justitieombudsmannen.

Justitieombudsmannens skrivelse. Justitieombudsmannen har förordat att lagen ändras så att sinnesundersökning inte behöver företas om den misstänkte är intagen på mentalsjukhus med stöd av bestämmelserna i 2 kap. sinnessjuklagen och inte heller om han tidigare varit intagen på mentalsjukhus men blivit slutligt utskriven från sjukhuset en viss kortare tid före åtalet. I fall då sinnesundersökning inte kommer till stånd bör domstolen enligt justitieombudsmannen inhämta intyg av psykiater beträffande den misstänkte enligt 7 § lagen om personundersökning i brottmål och även utlåtande från medicinalstyrelsens rättspsykiatriska nämnd.

Remissyttrandena. Remissinstanserna har genomgående ställt sig positiva till grundtanken i skrivelsen. I flera yttranden framhålls att ett förenklat förfarande för uppenbara fall bör kunna medföra att de samlade rättspsykiatriska resurserna utnyttjas bättre än f. n. och att väntetiderna förkortas över hela linjen.

Hovrätten för Nedre Norrland anser det emellertid inte tillrädligt att avstå från sinnesundersökning när den misstänkte är slutligt utskriven från mentalsjukhus. En utskrivning måste anses innebära att den misstänkte tillfrisknat eller att hans tillstånd förbättrats i sådan grad att vårdbehov inte längre föreligger. Det bör då också företas en grundlig undersökning av den misstänktes sinnesbeskaffenhet som underlag för en omprövning av vårdbehovet. En kontroll genom medicinalstyrelsens rättspsykiatriska nämnd på grundval av i huvudsak inaktuella handlingar kan inte ersätta observationer beträffande den misstänkte i samband med sinnesundersökning. Hovrätten hänvisar i sammanhanget till svårigheterna att bedöma vissa fall av psykopati och andra sjukdomstillstånd som skall jämföras med sinnessjukdom.

I ett till medicinalstyrelsens yttrande fogat *utlåtande av professor Rylander*, som uttalat sig i egenskap av medlem av styrelsens vetenskapliga råd, har framförts synpunkter liknande hovrättens.

Departementschefen. Bestämmelserna i sinnessjuklagen om sinnesundersökning som grundval för domstols förordnande om överlämnande till slutten vård fick sin nuvarande lydelse år 1964. Beträffande möjligheten att i ett aktuellt mål bygga på en sinnesundersökning som verkställdes i ett tidigare mål uttalades i det sammanhanget att denna möjlighet är avsedd att användas endast när vårdbehov har konstaterats i den tidigare undersökningen och sådant behov alltså uppenbarligen föreligger (prop. nr 90 s. 71).

Den uppjukning av kravet på sinnesundersökning som justitieombudsmannen nu har förordat tar sikte både på fall då en äldre sinnesundersökning föreligger och på fall då den misstänkte aldrig varit föremål för någon sådan undersökning. I likhet med remissinstanserna har jag förståelse för de i skrivelsen framförda önskemålen och jag är väl medveten om det angelägna i att sörja för att det rättspsykiatriska undersökningsväsendets knapphändiga resurser tillvaratas på bästa sätt. Enighet torde emellertid råda om att rationaliseringssträvandena på detta område inte får gå ut över rättssäkerheten. Överlämnande till sluten psykiatrisk vård på grund av förordnande av domstol innebär att vederbörande tas in på sjukhus och kan kvarhållas där kortare eller längre tid. Det är ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som måste föregås av omsorgsfull utredning och samvetsgrann prövning (jfr uttalanden under förarbetena till brottsbalken i prop. 1962: 10 del C s. 602).

Utifrån dessa synpunkter förefaller det mig vanskligt att efterge kravet på rättspsykiatrisk undersökning i sådana fall då den misstänkte har varit intagen på mentalsjukhus men blivit slutligt utskriven därifrån. Utskrivningen bör, som hovrätten för Nedre Norrland har framhållit, kunna tas till intäkt för att den misstänkte är frisk eller i varje fall så förbättrad att han inte behöver vård. Det är då naturligt att kräva att rättspsykiatrisk undersökning skall företas innan domstolen får förordna om en åtgärd som innebär att han på nytt skall tas in på sjukhus för sluten vård. En annan sak är att en rättspsykiatrisk undersökning, som gäller en misstänkt som för kort tid sedan vårdats på mentalsjukhus, ofta bör kunna begränsas till sin omfattning. Att sådana möjligheter till tidsbesparing och hushållning med resurserna bör tillvaratas är självklart.

Beräffande den som utan eget samtycke är intagen på mentalsjukhus medan målet är anhängigt ligger saken annorlunda till. Det förhållandet att en misstänkt är intagen på sjukhus för sluten psykiatrisk vård utgör i och för sig ett kriterium på att han är i behov av sådan vård. Detta gäller även om han skulle vara försöksutskriven men ej slutligt utskriven från sjukhuset. Rättssäkerhetssynpunkterna torde bli tillgodosedda i full utsträckning om man för hithörande fall föreskriver att rättspsykiatrisk undersökning får underlåtas endast om medicinalstyrelsen hörts och funnit det uppenbart att den misstänkte fortfarande är i behov av sluten psykiatrisk vård.

Om domstolen förordnar att misstänkt, som ännu inte är utskriven från sjukhuset, skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård innebär detta inte ett lika kännbart ingrepp i den personliga integriteten som annars vanligen är fallet. Det praktiska resultatet av förordnandet blir för hans del i regel endast att han blir underkastad särskilda bestämmelser om utskrivning från sjukhuset och om tillstånd att vistas på egen hand utanför sjukhusområdet.

Bestämmelserna i denna paragraf har utformats i överensstämmelse med de synpunkter jag här anfört. Som huvudregel gäller sålunda alltjämt att rättspsykiatrisk undersökning skall företas i det aktuella målet. Undantaget omfattar både fall då det finns äldre undersökning tillgänglig och fall då den misstänkte aldrig tidigare varit föremål för rättspsykiatrisk undersökning.

4 §.

Första stycket motsvarar första punkten i 41 a § andra stycket sinnessjuklagen. Beslut om rättspsykiatrisk undersökning föregås i många fall av personundersökning och av läkarundersökning enligt 7 § lagen om personundersökning i brottmål. Sådan förberedande utredning underlättar ofta ett snabbt genomförande av den rättspsykiatriska undersökningen.

I andra stycket, som motsvarar 43 § första stycket sinnessjuklagen, anges den tid inom vilken undersökningen skall genomföras. F. n. gäller att utlåtande över undersökningen skall avges inom sex veckor från det handlingarna inkommit till vederbörande sinnessjukavdelning eller sinnessjukhus, dock med rätt för medicinalstyrelsen att efter framställning från undersökningsläkaren medge anstånd. I förslaget har tidsfristen bibehållits oförändrad. För att undanröja den oklarhet som f. n. kan råda i fråga om vilka handlingar som skall ha inkommit för att tidsfristen skall börja löpa har i förslaget uttryckligen angetts att den avgörande tidpunkten är den då domstolens beslut om rättspsykiatrisk undersökning inkom till vederbörande klinik eller station. Skulle viktiga handlingar nå undersökningsläkaren vid en betydligt senare tidpunkt än den då beslutet inkom till undersökningsanstalten är detta en omständighet som kan beaktas vid prövningen av en eventuell framställning om anstånd med utlåtandet.

F. n. äger undersökningsläkaren enligt 43 § tredje stycket sinnessjuklagen begära polisutredning rörande omständigheter av betydelse för undersökningen och påkalla förhör vid domstol. Dessa bestämmelser används, efter vad jag har erfarit, utomordentligt sällan och det torde inte vara någon risk för att undersökningsläkaren inte även utan särskilt stadgande i lagen skall kunna få behövlig medverkan från polisen för den kompletterande utredning han önskar. Förhör vid domstol kan vid behov anordnas inom ramen för 40 kap. 5 § rättegångsbalken.

5 §.

I denna paragraf, som motsvarar 43 § andra stycket sinnessjuklagen, föreskrivs att rättspsykiatriskt utlåtande skall innehålla uttalande bl. a. huruvida förutsättningarna för att bereda den misstänkte vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall är uppfyllda. Dessa förutsättningar knyter an dels till den aktuella sjukdomen, dels till vissa speciella omständigheter som t. ex. att den sjuke är farlig för annans

personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa eller för eget liv. En sådan speciell omständighet, nämligen att den sjuke är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse än någons personliga säkerhet eller hälsa, utgör grund för intagning på sjukhus endast om vederbörande har överlämnats till vård på grund av domstols beslut. Undersökningsläkarens utlåtande bör vara så formulerat att det ger domstolen tillräckliga upplysningar för att bedöma inte bara den misstänktes sjukdomstillstånd och det medicinska vårdbehovet utan även om förutsättningarna i övrigt för beredande av vård är för handen. Närmare föreskrifter om hur ett utlåtande bör vara avfattat torde liksom f. n. böra utfärdas av medicinalstyrelsen. Jag vill i detta sammanhang ytterligare endast understryka vikten av att de rättspsykiatriska utlåtandena skrivs på ett lätt-tillgängligt sätt och begränsas till sådant som i det enskilda fallet är väsentligt.

6 §.

Denna paragraf, som närmast motsvarar 44 § sinnessjuklagen, avser komplettering av rättspsykiatrisk undersökning genom medicinalstyrelsens försorg. En komplettering som tar formen av ytterligare undersökning av den misstänkte genom ny läkare är att betrakta som ett led i undersökningsförfarandet. Bestämmelserna i 9 § om tvångsintagning för undersökning omfattar således även detta stadium av förfarandet.

7 §.

I paragrafen ges regler om hur det skall förfaras i olika stadier med en häktad som undergår eller har undergått rättspsykiatrisk undersökning. Tre stadier kan urskiljas: 1) tiden från beslutet om undersökning till utlåtandets avgivande, 2) tiden från utlåtandets avgivande till dess dom meddelas, och 3) tiden från domen till dess den dömde tas in på sjukhus för slutna psykiatrisk vård.

Beträffande de två första stadierna har jag ansett det lämpligt att följa en ordning som påminner om den nuvarande. Det normala skall vara att den häktade vistas på rättspsykiatrisk klinik. F. n. är enligt 42 § andra stycket och 47 § sinnessjuklagen vistelse på sinnessjukavdelning vid fångvårdsanstalt det vanliga under nu ifrågakvaranden skeden.

Beträffande den som före brottsbalkens ikraftträdande straffriförklarades på grund av sinnessjukdom kunde domstolen enligt 24 kap. 21 § rättegångsbalken inte tillgripa häktning. Den straffriförklarade kunde emellertid enligt 47 § sinnessjuklagen även efter domen kvarhållas på sinnessjukavdelning vid fångvårdsanstalt till dess intagningsfrågan ordnades. Hans möjlighet att få det provisoriska frihetsberövandet prövat låg däri att han kunde begära sinnessjuknämndens prövning av det befogade i att han hölls kvar på sinnessjukavdelning.

Enligt förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall medicinalstyrelsen, när någon av domstol överlämnats till sluten vård, föranstalta om intagning på sjukhus. Denna åtgärd skall emellertid vidtas först efter det domen vunnit laga kraft. Det bör därför i förevarande lag finnas bestämmelser om hur det skall förfaras med den dömde under den tid som förflyter mellan domen och intagningen.

Efter brottsbalkens ikraftträdande möter inte något formellt hinder mot att i domen förordna om häktning i samband med att någon överlämnas till sluten psykiatrisk vård. Detta sammanhänger med att den som begått brott under inflytande av sinnessjukdom numera inte skall straffrifyräddas. Han döms för brottet och överlämnande till sluten psykiatrisk vård är en brottspåföljd (jfr prop. 1964:10 s. 147). Mot en tillämpning av allmänna häktningsregler på psykiskt abnorma finns inte heller från andra synpunkter något att invända, om garantier kan skapas för att den dömde under häktningstiden kommer under tillfredsställande vård. Det kan förutsättas att en godtagbar vård kommer att kunna beredas häktade på rättspsykiatrisk klinik eller, om plats inte kan beredas på klinik under erforderlig tid, på psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong.

Tredje stycket i denna paragraf har utformats med utgångspunkt från att erforderlig förvaring skall kunna anordnas på ett tillfredsställande sätt inom häktningsinstitutets ram i avbidan på att intagning på sjukhus äger rum. Förvaringsbestämmelserna har utformats så att de omfattar även den korta tid som eventuellt kan komma att förflyta mellan lagakraftvinnandet och den faktiska intagningen på sjukhus. Bestämmelserna är givetvis tillämpliga även på misstänkt som häktats först i samband med domen.

Med den nya ordningen finns det inte något behov av bestämmelser som ger den dömde möjlighet att påkalla prövning hos en medicinsk instans av det provisoriska frihetsberövandet. Så länge domen inte har vunnit laga kraft kan han överklaga häktningsbeslutet.

Enligt 17 kap. 12 § brottsbalken är det straffbart att hjälpa häktad att komma lös. Ett liknande stadgande finns i 36 § förslaget till lag om beredande om sluten psykiatrisk vård i vissa fall med avseende på den som är intagen på sjukhus med stöd av lagen (jfr 54 § sinnessjuklagen). Det synes inte finnas något praktiskt behov av att genom särskilda bestämmelser täcka in även det fallet att någon hjälper en person att avvika som genom lagakraftvunnen dom överlämnats till sluten psykiatrisk vård men ännu inte hunnit överföras från rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till sjukhus.

8 §.

Denna paragraf motsvarar första och andra punkterna i 42 § tredje stycket sinnessjuklagen.

9 §.

Bestämmelserna i förevarande paragraf behandlar tvångsintagning för undersökning av den som befinner sig på fri fot. Detta institut regleras f. n. i 42 § tredje stycket sinnessjuklagen.

Möjlighet till tvångsintagning med åtföljande kvarhållningsrätt av den som befinner sig på fri fot torde inte kunna undvaras. Visserligen är enligt vad jag inhämtat antalet sådana intagningar mycket litet, men uppenbarligen kan situationer uppstå där tvångsintagning måste tillgripas för att en undersökning över huvud skall kunna komma till stånd. Jag vill emellertid understryka vikten av en restriktiv tillämpning av tvångsintagningsinstitutet. Detta bör sålunda inte komma till användning, om det finns skäl att anta att den misstänkte skulle kunna bli tillgänglig för undersökning genom handräckning eller efter ytterligare kallelse.

En nyhet är att tidsbegränsningar har föreskrivits för intagningen. I huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet på sin tid föreslog (SOU 1959:20) har här meddelats föreskrifter som innebär att den misstänkte aldrig kan kvarhållas för undersökning längre tid än sammanlagt sex veckor. I det särskilda fallet skall domstolen givetvis aldrig bestämma en längre intagningstid än som kan anses absolut nödvändig.

Den nuvarande begränsningen i 42 § tredje stycket sinnessjuklagen att intagning för undersökning inte får ske mot den misstänktes vilja vid brott för vilka inte är stadgat svårare straff än böter torde sakna praktisk betydelse och har därför inte fått någon motsvarighet i denna paragraf.

Beträffande behandlingen av misstänkt som är tvångsintagen har i andra stycket i denna paragraf införts bestämmelser av samma lydelse som i 7 § tredje stycket. I fråga om rätten att avsända och motta brev synes det inte finnas skäl att behandla tvångsintagen på annat sätt än den som frivilligt vistas på klinik för undersökning. I motsats till vad som f. n. gäller har därför några inskränkande bestämmelser inte upptagits i lagen.

10 §.

Handräckningsbestämmelserna i denna paragraf har motsvarighet i 51 § andra stycket sinnessjuklagen.

11 §.

Denna paragraf motsvarar 45 § sinnessjuklagen.

12 §.

Det kommer att fordras ett stort antal tillämpningsföreskrifter beträffande förfarandet vid rättspsykiatrisk undersökning. Enligt bemyndigandet i denna paragraf ankommer det på Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att utfärda dessa föreskrifter.

Ersättning till läkare för utförd rättspsykiatrisk undersökning bör lik-
som hittills fastställas av administrativ myndighet och inte av rätten, och
ersättningen kommer alltså inte att utgöra en rättegångskostnad som den
misstänkte i händelse av fällande dom kan förpliktas att återgälda till stats-
verket. Någon uttrycklig föreskrift i lag om att ersättningen skall stanna
på statsverket behövs därför inte.

I likhet med vad som f. n. gäller enligt 101 och 102 §§ stadgan den
19 september 1929 (nr 328; ändrad bl. a. 1964:633) angående sinnessjuk-
vården i riket bör misstänkt som är på fri fot få vistas kostnadsfritt på
undersökningsanstalten under undersökningstiden, och han bör även kunna
få ersättning av statsmedel för resekostnader. Ej heller bestämmelserna i
detta ämne behöver tas in i lag.

Övergångsbestämmelser

I övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om beredande av sluten
psykiatrisk vård i vissa fall har föreskrivits att sinnessjuklagen skall upp-
håvas i sin helhet. Lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål är
avsedd att ersätta vissa bestämmelser i sinnessjuklagen, och den bör därför
träda i kraft samtidigt med lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård
i vissa fall, dvs. den 1 januari 1967.

Vid lagens ikraftträdande kommer det att finnas ett antal för brott dömda
personer som — utan att vara häktade — är intagna på sinnessjukav-
delning vid fångvården eller på sjukhus i avbidan på att förordnande om
överlämnande till sluten vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken vinner laga
kraft. För att dessa intagna skall kunna hållas kvar på avdelningen eller
sjukhuset även efter den 1 januari 1967 har i övergångsbestämmelserna
föreskrivits, att 47 § 1 och 2 sinnessjuklagen alltjämt skall tillämpas be-
träffande dem. Detta innebär bl. a. att de kan få frågan om det befogade i
deras kvarhållande prövad av psykiatriska nämnden som från nämnda tid-
punkt ersätter sinnessjuknämnden.

Den som vid lagens ikraftträdande är tvångsintagen på sinnessjukhus för
undersökning får enligt en särskild övergångsregel inte hållas kvar på sjuk-
huset med stöd av det ursprungliga beslutet längre tid än tre veckor räk-
nat från ikraftträdandet. Tiden för tvångsintagning kan förlängas av dom-
stolen med högst tre veckor.

Övriga lagförslag

I anslutning till lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål bör
göras vissa ändringar i brottsbalken, rättegångsbalken, lagen den 20 decem-
ber 1946 (nr 804; ändrad senast 1964:546) om införande av nya rätte-
gångsbalken och lagen om personundersökning i brottmål.

En fråga som har tilldragit sig särskild uppmärksamhet under arbetet på följdlagstiftningen är huruvida det i rättegångsbalken bör införas någon bestämmelse motsvarande 41 a § tredje stycket sinnessjuklagen. Enligt detta stadgande fordras ej, när beslut om sinnesundersökning meddelats sedan målet förekommit vid huvudförhandling, att tidigare upptagen bevisning upptas på nytt vid ny huvudförhandling såvida inte särskilda skäl föreligger.

I 46 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken finns en generell bestämmelse att bevis som upptagits vid tidigare handläggning skall upptas vid ny huvudförhandling om det finnes vara av betydelse i målet och hinder här emot inte föreligger. Redan under förarbetena till rättegångsbalkens följdförfattningar ifrågasattes om man inte kunde nöja sig med denna generella bestämmelse även för sinnesundersökningsfallen (se SOU 1944: 10 s. 396 och prop. 1945: 239 s. 115). En tvekan var naturlig i det läget, då man ännu inte hade någon erfarenhet av rättegångsbalkens tillämpning. Med den erfarenhet som numera har vunnits torde det vara uppenbart att särbestämmelsen i 41 a § tredje stycket sinnessjuklagen inte är nödvändig. Då denna bestämmelse nu slopas utan att det samtidigt görs någon jämkning i rättegångsbalkens regler om upptagande av bevisning vid ny huvudförhandling, är alltså någon ändring inte åsyftad i domstolarnas praxis i fråga om bevisupptagningen vid ny huvudförhandling i mål där rättspsykiatrisk undersökning har företagits.

Inte heller har det ansetts behövt med några processuella bestämmelser i rättegångsbalken eller i annan lag motsvarande dem som finns i 49 § sinnessjuklagen. Vid remissen till lagrådet av förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall framhölls att det syntes stå klart utan särskilda föreskrifter att vederbörande läkare borde höras innan rätten förordnade om personlig inställelse av den som är intagen på sjukhus. Detsamma gäller uppenbarligen misstänkt som efter genomgången rättspsykiatrisk undersökning förvaras på rättspsykiatrisk klinik eller på psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong. I fråga om delgivning genom vederbörande läkare av beslut som rätten meddelar i den misstänktes frånavaro bör, som också uttalades vid nyssnämnda tillfälle, bestämmelser utfärdas av Kungl. Maj:t.

Ändringar i brottsbalken

I samband med förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall har föreslagits ändringar bl. a. i 31 kap. 3 § brottsbalken. Med anledning av vad här föreslagits om att rättspsykiatrisk undersökning skall kunna underlåtas även i vissa fall då den misstänkte inte tidigare har varit föremål för sådan undersökning fordras viss ytterligare ändring i brottsbalken.

Beträffande den nya lydelsen vill jag påpeka att någon ändring inte har gjorts beträffande de grundläggande förutsättningarna för att domstol skall få överlämna någon till sluten psykiatrisk vård. Överlämnande till sådan vård bör, som underströks under förarbetena till brottsbalken (se prop. 1962: 10 del C s. 353), inte kunna ske i strid mot den medicinska expertisens uppfattning.

Ändringar i rättegångsbalken

Det har av praktiska skäl ansetts lämpligt att 24 kap. 22 § rättegångsbalken får innehålla en erinran om de särskilda bestämmelser som gäller beträffande förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning. Dessutom har i 24 § i samma kapitel uttrycket »förvaring» utbytt mot uttrycket »behandling» som används i lagen den 25 april 1958 (nr 213) om behandling av häktade och anhållna m. fl.

Ändringar i lagen om införande av nya rättegångsbalken

Enligt förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skall det inte kunna förekomma att någon utan att vara häktad hålls kvar på rättspsykiatrisk klinik eller på psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong efter det domen har meddelats. Till följd härav har stadgandet i 19 § första stycket andra punkten lagen om införande av nya rättegångsbalken, vilket tar sikte på behandlingen i processuellt hänseende av den som på grund av dom är intagen på sinnessjukhus eller sinnessjukavdelning vid fångvården, blivit överflödigt. Stadgandet har därför föreslagits upphävt utom för vissa övergångsfall.

Ändring i lagen om personundersökning i brottmål

I lagen om personundersökning i brottmål har endast gjorts den ändringen att uttrycket »sinnesundersökning» i 7 § utbytt mot uttrycket »rättspsykiatrisk undersökning».

Departementschefens hemställan

I enlighet med vad som har anförts i det föregående föreligger inom justitiedepartementet utarbetade förslag till

- 1) lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
- 2) lag om ändrad lydelse av 31 kap. 3 § brottsbalken,
- 3) lag om ändrad lydelse av 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken,

4) lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken, samt

5) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om personundersökning i brottmål.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Hans Rune Persson

2) Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 31 kap. 3 § brottsbalken

Härigenom förordnas, att 31 kap. 3 § brottsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

31 kap.

*(Föreslagen lydelse)*3 §.²

Har någon, som begått brottslig gärning, i utlåtande över sinnessundersökning förklarats vara i behov av vård å sinnessjukhus, må rätten, om den finner sådant vårdbehov föreligga, förordna att han skall överlämnas till vård enligt sinnessjuklagen. Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill.

Kan den som begått brottslig gärning, enligt vad som framgår av föreskriven medicinsk utredning, beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, må rätten, om den finner behov av sådan vård föreligga, förordna att han skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård. Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Har någon i utlåtande över sinnessundersökning som avgivits före nämnda dag förklarats vara i behov av vård på sinnessjukhus, skall förklaringen anses innebära att han kan beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Den som vid ikraftträdandet överlämnats till vård enligt sinnessjuklagen men ännu icke intagits för sådan vård skall anses överlämnad till sluten psykiatrisk vård.

¹ De vid tryckningen borttransumerade delarna är — bortsett från vissa redaktionella jämkningar — likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen.

² Förslaget innehåller även de ändringar vilka intagits i det förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken som den 3 december 1965 remitterats till lagrådet.

Bilaga 2

Utdrag ur sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321)

6 kap. Om sinnesundersökning i brottmål m. m.

41 §.

I brottmål skall sinnesundersökning ske, innan domstol förordnar om någons överlämnande till vård enligt sinnessjuklagen, om det ej med hänsyn till tidigare sinnesundersökning och vad därefter förevarit är uppenbart, att sådan undersökning är obehövlig. Sinnesundersökning skall ock i annat fall ske, om särskild utredning om den misstänktes sinnesbeskaffenhet finnes vara av betydelse för bestämmande av påföljd för brottet eller eljest för målets avgörande.

Finnes brottet ej förskylla svårare straff än böter, må sinnesundersökning ske endast när särskilda skäl därtill äro.

41 a §.

Uppkommer fråga om sinnesundersökning av den som är misstänkt för brott, skall domstolen, i den mån det lämpligen kan ske, från myndigheter, som tidigare tagit befattning med den misstänkte, infordra sådana handlingar, som kunna antagas vara av betydelse för bedömandet av hans sinnesbeskaffenhet.

Om sinnesundersökning beslutar domstolen, så snart det finnes lämpligen kunna ske. Sådant beslut må dock ej meddelas, med mindre den misstänkte erkänt gärningen eller övertygande bevisning förebragts att han begått den. I beslutet bör angivas vad undersökningen företrädesvis bör avse.

Har beslut om sinnesundersökning meddelats sedan målet förekommit vid huvudförhandling, erfordras ej vid ny huvudförhandling, att tidigare upptagen bevisning ånyo upptages, så framt ej särskilda skäl därtill äro.

Sedan beslut om sinnesundersökning meddelats, skall domstolen skyndsamt översända samtliga handlingar i målet till den sinnessjukavdelning vid fångvården eller det sinnessjukhus, till vilket undersökningen hör.

42 §.

Sinnesundersökning av den, som förvaras i häkte, skall verkställas av läkare anställd vid den sinnessjukavdelning vid fångvården, som enligt kriminalvårdsstyrelsens bestämmande skall mottaga för sinnessjukdom misstänkta från det häkte, där den som skall undersökas förvaras. Sinnesunder-

sökning av den, som befinner sig på fri fot, skall verkställas av läkare, som för dylikt ändamål är anställd vid det sinnessjukhus, till vilket undersökningen hör enligt bestämmelser, som meddelas av medicinalstyrelsen. Utan hinder av vad nu sagts må medicinalstyrelsen för visst fall besluta att sinnesundersökning skall verkställas enligt annan fördelning ävensom, när särskilda skäl äro därtill, förordna utomstående läkare att verkställa sinnesundersökning; är den som skall undersökas häktad, må dock sådant beslut eller förordnande meddelas endast efter samråd med kriminalvårdsstyrelsen.

Häktad, som skall undersökas, skall överföras till sinnessjukavdelning, som i första stycket sägs. Skall undersökningen verkställas av läkare, som icke är anställd vid sådan avdelning må dock den häktade under tid som erfordras för undersökningen förvaras i viss fångvårdsanstalt eller i häkte.

Den, som befinner sig på fri fot och skall undersökas, är pliktig att för undersökningen inställa sig å tid och ort, som av undersökningsläkaren bestämmas. Såvitt möjligt skall tillses, att för den, som skall undersökas, ej uppkommer hinder i hans förvärvsverksamhet eller annan allvarlig olägenhet. Finnes det erforderligt för undersökningens verkställande, äge domstolen på framställning av undersökningsläkaren förordna, att den, som skall undersökas, skall intagas å visst sinnessjukhus. Ej må domstolen utan medgivande av den, som skall undersökas, meddela dylikt förordnande, med mindre för brottet är stadgat fängelse, avsättning eller suspension.

43 §.

Sinnesundersökning skall verkställas med största möjliga skyndsamhet och till sin omfattning anpassas efter syftet med undersökningen och undersökningsfallets beskaffenhet. Skriftligt utlåtande över undersökningen skall avgivas sist inom sex veckor från det handlingarna inkommo till sinnessjukavdelningen eller sjukhuset, i den mån ej medicinalstyrelsen i särskilt fall på framställning av undersökningsläkaren medgiver anstånd. Vid utlåtandet skola fogas de av domstolen till sinnessjukavdelningen eller sjukhuset överlämnade handlingarna.

Utlåtande över sinnesundersökning skall, om ej annat följer av domstolens beslut, innehålla uttalande om den undersöktes behov av vård å sinnessjukhus samt om hans sinnesbeskaffenhet vid gärningens begående. Finnes den undersökte eljest böra på grund av sin sinnesbeskaffenhet bliva föremål för särskild åtgärd, skall detta anmärkas. I utlåtandet skola ock angivas de skäl och omständigheter, på vilka däri givet omdöme grundas.

Undersökningsläkaren må hos polismyndighet begära utredning angående omständigheter av betydelse för undersökningen, så ock hos domstolen göra framställning om att förhör i målet hålles med personer, som kunna antagas äga kännedom om sådana omständigheter. Därvid bör angivas vad utredningen eller förhöret skall avse. Skall förhör äga rum, ankomme på domstolen att föranstalta om att förhöret varder hållet samt att underrätta undersökningsläkaren om förhöret. Angående ersättning åt den, som inkallats till förhöret för att höras, gälle vad angående ersättning av allmänna medel till vittnen finnes stadgat; dock skall ersättningen alltid stanna å statsverket.

De närmare anvisningar som må finnas påkallade beträffande tillämpningen av vad ovan i denna paragraf är stadgat meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av medicinalstyrelsen. Bestämmelser om ersättning åt den som verkställer sinnesundersökning meddelas av Konungen.

44 §.

Prövar domstol, efter det utlåtande över verkställd sinnesundersökning blivit avgivet, medicinalstyrelsens utlåtande höra infordras, åligge domstolen att till medicinalstyrelsen överlämna samtliga handlingar i målet.

Vad i 43 § andra stycket stadgas om utlåtande av undersökningsläkare skall äga motsvarande tillämpning beträffande medicinalstyrelsens utlåtande.

Medicinalstyrelsen äge att genom läkare, som styrelsen därtill utser, verkställa den ytterligare undersökning styrelsen finner erforderlig, och skall, om så sker, vad i 42 och 43 §§ för där avsedda fall stadgats i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Därvid skall dock följande iakttagas:

1. Det åligger medicinalstyrelsen att tillställa vederbörande läkare handlingarna i målet.

2. Undersökning av häktad må verkställas vid det statens sinnessjukhus, som av medicinalstyrelsen bestämmes, i vilket fall den häktade skall dit överföras.

3. Jämväl medicinalstyrelsen äger begära utredning eller göra framställning om förhör, som i 43 § tredje stycket sägs, och för undersökningen påkalla intagning å sinnessjukhus av den, som vistas å fri fot. Varder förhör utsatt, åligge domstolen att underrätta medicinalstyrelsen därom.

4. Vederbörande läkares utlåtande skall inom tid, som av medicinalstyrelsen bestämmes, avgivas till medicinalstyrelsen, som ock äger att besluta om anstånd med avgivandet.

45 §.

Emot domstols beslut, varigenom förordnats om intagande å sinnessjukhus av den, som befinner sig å fri fot, skall föras särskild klagan genom besvär.

Har domstol under rättegången meddelat beslut, som i detta kap. sägs, gånge beslutet, där det ej är sådant, som i första stycket avses, i verkställighet ändå att det icke vunnit laga kraft.

46 och 46 a §§ upphävda enligt lag den 29 juni 1964.

47 §.

1. Misstänkt, som enligt förut i detta kapitel meddelat stadgande intagits å sinnessjukhus eller å sinnessjukavdelning vid fångvården, skall tillsvidare där kvarbliva, i den mån ej annat följer av vad nedan föreskrives.

Förklaras den intagne i infordrat utlåtande icke vara i behov av vård å sinnessjukhus, må han ej vidare på grund av stadgande, som nyss sagts, kvarhållas å sinnessjukhuset eller sinnessjukavdelningen; är han häktad, varde till häktet återförd. Samma lag vare, där förundersökning nedlägges eller avslutas utan att åtal mot den intagne väckes eller domstol angående honom meddelar dom vari icke förordnas att han skall överlämnas till vård enligt denna lag.

Förmenar intagen, som i avgivet utlåtande förklarats vara i behov av vård å sinnessjukhus, att tillräcklig anledning till hans kvarhållande å sinnessjukhuset eller sinnessjukavdelningen ej föreligger, må han genom skriftlig framställning hos sinnessjuknämnden påkalla prövning av frågan därom.

2. Har domstol förordnat att häktad, som icke jämlikt 1 mom. kvarhållas å sinnessjukhus eller å sinnessjukavdelning vid fångvården, skall överläm-

nas till vård enligt denna lag, skall han därefter förvaras å sinnessjukavdelning som nyss sagts; och vare om honom lag som i 1 mom. sägs.

3. Har genom laga kraftägande dom förordnats att någon, som förvaras å sinnessjukhus eller å sinnessjukavdelning vid fångvården, eller i annan fångvårdsanstalt, skall överlämnas till vård enligt denna lag, skall han, om han är intagen å sinnessjukhus, anses vara för vård där intagen samt i annat fall vårdas å sinnessjukavdelning vid fångvården, intill dess plats å sinnessjukhus kan beredas honom. I senare fallet ankomme det på vederbörande fångvårdsmyndighet att skyndsamt till medicinalstyrelsen, i huvudskrifter eller bestyrkta avskrifter, översända å anstalten förvarade handlingar, som angå honom och äro av betydelse för bedömande av hans sinnessillstånd. Medicinalstyrelsen tillkommer därefter att föranstalta om hans intagande å visst sinnessjukhus.

Föreligger beträffande någon, som icke är häktad, sådant fall, som avses i 2 mom., skall medicinalstyrelsen, när domen vinner laga kraft, föranstalta om att han utan dröjsmål intages å sinnessjukhus för vård.

4. Vad i 36 § finnes stadgat beträffande den, som för observation intagits å sinnessjukhus, skall lända till efterrättelse jämväl i avseende å den, som på grund av bestämmelse i detta kapitel för undersökning intagits å sådant sjukhus; dock skall i fråga om handling, för vars vidarebefordran sjukvårdsläkarens tillstånd enligt nämnda paragraf erfordras, gälla, att den ej må fortskaffas till eller från den, som är misstänkt för brott, om den innehåller något, som kan hindra brottets upptäckt eller sakens utredning.

48 §.

Föreligger beträffande någon som för undergående av påföljd för brott eller förvandlingsstraff för böter är intagen i fångvårdsanstalt anledning till antagande, att han är i behov av vård å sinnessjukhus, skall vederbörande fångvårdsmyndighet draga försorg om hans intagande för vård eller observation å sinnessjukavdelning vid fångvården.

Föreligger beträffande häktad sådant fall, som i första stycket sägs, och skall han ej på grund av vad förut i detta kapitel stadgats förvaras å sinnessjukavdelning vid fångvården eller å sinnessjukhus, skall han intagas å sinnessjukavdelning, som nyss nämnts.

Kan antagas att den, som för undergående av påföljd för brott eller förvandlingsstraff för böter är intagen i fångvårdsanstalt, när anstaltsvården upphör kommer att vara i behov av vård å sinnessjukhus, åligge det vederbörande fångvårdsmyndighet att i god tid förut i den ordning, som i 2 kap. sägs, göra ansökan om att han då varder intagen å sinnessjukhus. I sådant fall må vårdattest utfärdas av läkare, som är anställd vid fångvården, ändå att han samtidigt är läkare å det sinnessjukhus, där intagning begärts; och varde i stället för levnadsberättelse vid ansökningen, i huvudskrifter eller bestyrkta avskrifter, fogade å vederbörande fångvårdsanstalt förvarade handlingar rörande den, som ansökningen avser, vilka äro av betydelse för bedömande av hans sinnessillstånd.

49 §.

Är den, som misstänkes för brott, intagen å sinnessjukhus eller å sinnessjukavdelning vid fångvården, må beslut om hans inställelse vid rätten icke meddelas, innan domstolen inhämtat sjukvårdsläkarens yttrande. Meddelas utslag i den misstänktes frånvaro, åligge det rätten att föranstalta om att utslaget delgives honom genom sjukvårdsläkarens försorg.

50 §.

Angående utskrivning från sinnessjukavdelning vid fångvården av den, som jämlikt 47 § där för vård förvaras, samt angående förhör vid domstol rörande sådana intagna skola bestämmelserna i 3 och 5 kap. i tillämpliga delar lända till efterrättelse; dock skall vad i sagda kapitel föreskrivits om rätt för överinspektören för sinnessjukvården att föreslå utskrivning eller begära förhör icke tillämpas.

7 kap. Om handräckning

51 §.

Undrandrager sig någon, som är misstänkt för brott samt vistas å fri fot, att iakttaga vad enligt 42 eller 44 § åligger honom eller behöver läkare för verkställande av undersökning, varom där förmäles, skydd för sin personliga säkerhet, skall ock på begäran av vederbörande läkare erforderlig handräckning lämnas. Samma lag vare, där sådant fall prövas föreligga, att undersökning må äga rum enligt 16 §, och den, om vilkens undersökning är fråga, vägrar att underkasta sig densamma eller läkare för verkställande av undersökningen behöver skydd för sin personliga säkerhet.

52 §.

Avviker å sinnessjukhus intagen därifrån eller avviker den, som jämlikt 47 § för vård förvaras å sinnessjukavdelning vid fångvården, skall, där sjukvårdsläkaren eller, vad angår den, som varit förvarad å sinnessjukavdelning vid fångvården, fångvårdsmyndighet det påkallar, för den sjukas återförande till sinnessjukhuset eller sinnessjukavdelningen handräckning lämnas av vederbörande polismyndighet.

Lag samma vare där den, som på försök utskrivits från sinnessjukhus eller från sinnessjukavdelning vid fångvården, underlåter att, sedan förordnande om återintagning meddelats eller försökstiden gått till ända, på anmaning åter där inställa sig.

Då särskilda omständigheter därtill föranleda, må i fall, som i andra stycket avses, handräckning lämnas utan att anmaning föregått.

8 kap. Straffbestämmelser

53 §.

Den, som utan sjukvårdsläkarens medgivande till någon, som är intagen å sinnessjukhus eller å sinnessjukavdelning vid fångvården, överlämnar eller försöker överlämna vapen eller annat föremål, varmed den intagne lätteligen kan tillfoga sig själv eller annan skada, dömes, där ej enligt brottsbalken för gärningen är stadgat strängare straff, till dagsböter eller fängelse i högst ett år.

54 §.

Den, som förhjälp eller söker förhjälp någon, som är intagen å sinnessjukhus eller jämlikt 47 § för vård förvaras å sinnessjukavdelning vid fångvården, att avvika från sinnessjukhuset eller sinnessjukavdelningen, dömes till dagsböter eller fängelse i högst två år.

Övergångsbestämmelser

59 §.

Så länge särskild sinnessjukavdelning vid fångvården ej finnes i Gotlands län, må sådan undersökning av häktad, varom i 42 eller 44 § förmäles, inom länet verkställas av läkare vid statens sinnessjukhus därstädes och den häktade för sådant ändamål dit överflyttas.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 24 februari 1966.

Närvarande:

f. d. justitierådet	LIND,
justitierådet	Y. SÖDERLUND,
regeringsrådet	ÅBJÖRNSSON,
justitierådet	BRUNNBERG.

Enligt lagrådet den 18 februari 1966 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 februari 1966, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, 2) lag om ändrad lydelse av 31 kap. 3 § brottsbalken, 3) lag om ändrad lydelse av 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken, 4) lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken och 5) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om personundersökning i brottmål.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Magnus Sjöberg.

Lagrådet — som förutsatte att förslaget till lag om ändrad lydelse av 31 kap. 3 § brottsbalken under det fortsatta lagstiftningsarbetet samordnas med ett i protokoll över socialärenden den 3 december 1965 omförmäلت förslag till lag om ändrad lydelse av brottsbalken — lämnade de nu förevarande förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Stig Granqvist

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 4 mars 1966.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 24 februari 1966 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 11 februari 1966 remitterade förslagen till

- 1) *lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,*
- 2) *lag om ändrad lydelse av 31 kap. 3 § brottsbalken,*
- 3) *lag om ändrad lydelse av 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken,*
- 4) *lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken,*
- 5) *lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om personundersökning i brottmål.*

Med förmälan att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran hemställer föredraganden, att de under 1) samt 3)—5) upptagna förslagen med vissa redaktionella jämkningar jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggs riksdagen till antagande.

Föredraganden upplyser, att chefen för socialdepartementet senare denna dag kommer att anmäla fråga om avlåtande av proposition till riksdagen beträffande det under 2) upptagna lagförslaget.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Hans Rune Persson